

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ КАСАЦІЙНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Наукові праці МАУП, 2013, вип. 4(39), с. 135—137

Ефективність судового захисту нерозривно пов'язана з юридичним обґрунтуванням закріплення за судами обсягів процесуальних повноважень, спрямованих на виконання трьох основних функцій правосуддя: вирішення спору по суті, апеляційне та касаційне оскарження.

Забезпечення права на судовий захист — одна з важливих складових вітчизняної доктрини правосуддя, невід'ємною частиною якого є судоустрій, що визначає організацію системи судів загальної юрисдикції шляхом законодавчого окреслення їх ієрархії з урахуванням визначених Конституцією України [1] базисних принципів територіальності та спеціалізації. Водночас ефективність судового захисту нерозривно пов'язана з юридичним обґрунтуванням закріплення за судами обсягів процесуальних повноважень, спрямованих на виконання трьох основних функцій правосуддя: вирішення спору по суті, апеляційне та касаційне оскарження.

Виконання завдань адміністративного судочинства щодо захисту прав, свобод й охоронюваних законом інтересів громадян, прав та інтересів юридичних осіб, держави залежить від повного та всебічного вирішення адміністративних справ у повній відповідності до чинного законодавства, з дотриманням вимог законності, тобто від прийняття адміністративними судами законних і обґрунтованих судових рішень. Досягнення зазначеної мети забезпечується численними адміністративно-процесуальними гарантіями, серед яких велике значення має функціонування інституту перевірки судових рішень, складовою якого є касаційне оскарження.

Проте інстанційність судової системи не повинна дублювати одна одну, а має бути

націлена на вироблення оптимальної моделі встановлення об'єктивної істини у справі та перевірки законності й обґрунтованості судових рішень, які приймаються адміністративними судами України. Тому одним із ключових питань правового регулювання касаційного провадження є з'ясування сутності його поняття в науці та у правозастосуванні.

Питання ролі адміністративних судів у захисті прав і законних інтересів громадян та юридичних осіб, про їх повноваження були предметом досліджень таких вчених, як В. Б. Аверьянов, В. М. Бевзенко, А. Т. Комзюк, О. В. Кузьменко, Т. О. Коломoeць, Р. О. Куйбіда, А. І. Миколаєнко, Р. С. Мельник, А. О. Селіванов, О. М. Пасенюк та ін.

Проте питання з'ясування змісту касаційного провадження в адміністративному судочинстві залишилися недостатньо дослідженими.

З'ясуємо зміст поняття “касаційне провадження” в адміністративному судочинстві. Здійснимо дослідження наукових підходів, практики діяльності адміністративних судів України стосовно змісту перегляду судових рішень касаційною інстанцією та формулювання на підставі цього авторського визначення поняття “касаційне провадження в адміністративному судочинстві”.

Порядок і строки касаційного оскарження судових рішень в адміністративних справах, а також порядок розгляду таких справ передбачено у Гл. 2 розд. 4 Кодексу адміністратив-

ного судочинства (далі — КАСУ) [2], яка має назву “Касаційне провадження”.

Завданням касаційного провадження є перегляд за касаційною скаргою судових рішень суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку, а також судових рішень суду апеляційної інстанції на предмет правильності застосування норм матеріального і процесуального права та правової оцінки обставин справи. Зазначене свідчить, що суд касаційної інстанції перевіряє судові рішення в адміністративній справі щодо правильності застосування норм матеріального і процесуального права та щодо їх обґрунтованості.

У ст. 210 КАСУ визначено, що судом касаційної інстанції в адміністративних справах є Вищий адміністративний суд України.

У Науково-практичному коментарі до Кодексу адміністративного судочинства України (КАС) [4] зазначається: “Сторони та інші особи, які беруть участь у справі, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та обов’язки, мають право оскаржити в касаційному порядку судові рішення суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку, а також судові рішення суду апеляційної інстанції повністю або частково, крім випадків, передбачених КАСУ.

Ухвали суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку, а також ухвали суду апеляційної інстанції можуть бути оскаржені в касаційному порядку, якщо вони перешкоджають подальшому провадженню у справі. Заперечення проти інших ухвал можуть бути включені до касаційної скарги на судові рішення, ухвалені за наслідками апеляційного провадження”.

КАСУ також встановлює підстави касаційного оскарження, якими згідно зі ст. 211 КАСУ є порушення судом норм матеріального чи процесуального права. Зазначене свідчить, що суд касаційної інстанції перевіряє судові рішення в адміністративній справі щодо правильності застосування норм матеріального і процесуального права, а також щодо їх обґрунтованості.

Переглядаючи постанови та ухвали адміністративних судів першої та апеляційної

інстанцій у касаційному порядку, Вищий адміністративний суд перевіряє законність і обґрунтованість зазначених судових рішень, у визначеному законом способі та межах вправляє допущені помилки та формує судову практику.

Порушення або неправильне застосування норм матеріального права полягає у тому, що при прийнятті постанови суд не застосував закон, який потрібно було застосувати, а застосував помилково інший, або ж скасований, або той, який не набрав чинності; суд неправильно витлумачив матеріальну норму права, тобто вибрав саме ту норму, що регулює ці правовідносини, однак неправильно з’ясував їхню суть. Порушення або неправильне застосування норм процесуального права полягає у тому, що суд першої чи (та) апеляційної інстанції допустив (ли) порушення порядку ведення судового процесу, передбаченого КАСУ [3, 249].

Отже, касаційна скарга подається лише у випадках, коли суди попередніх інстанцій неправильно застосували норми матеріального або процесуального права, що призвело до неправильного вирішення адміністративної справи. Тобто, на відміну від апеляційного оскарження, підставами касаційного оскарження, цитуємо [4], “можуть бути помилки судів першої та (або) апеляційної інстанцій лише у питаннях права (застосування норм матеріального та процесуального права), але не в питаннях факту.

Порушення норм права може виявлятися у:

- 1) застосуванні норми, яку не належало застосовувати у відповідній ситуації;
- 2) незастосуванні норми, яку належало застосувати;
- 3) наданні застосованій нормі неправильного тлумачення”.

За наявності обставин, що об’єктивно існували на момент вирішення адміністративної справи в суді першої або апеляційної інстанції, але не були відомі і не могли бути відомі суду та хоча б одній особі, яка брала участь у справі, така особа може використати механізм перегляду справи за нововиявленими обставинами (гл. IV розд. IV КАС), а не очікувати на оскарження рішення адміністративного суду.

Отже, можна стверджувати, що чинна система касації визначається рядом особливостей: суд касаційної інстанції перевіряє адміністративну справу в юридичному і фактичному аспектах, тобто перевіряє законність і обґрунтованість рішень, а не знову розглядає справу; він обмежений межами касаційної скарги, але при цьому може встановлювати порушення норм матеріального чи процесуального права, на які не було посилення в касаційній скарзі; провадження у справі здійснюється в особливій процесуальній формі [3, 250].

Підсумовуючи викладене, можна зазначити, що касаційне провадження як інститут адміністративного судового процесу виконує важливу функцію — гарантує законність та обґрунтованість судових рішень, що приймаються адміністративними судами нижчої ланки. Існування факту потенційної можливості перегляду судових рішень має превентивне, виховне значення для адміністративних судів перших інстанцій. Таким чином, можна стверджувати, що касаційне провадження в адміністративному судочинстві має на меті виправити судову помилку, забезпечити прийняття законних та обґрунтованих судових рішень.

Значення касаційного провадження в адміністративному судочинстві розкривається через зміст завдань, які воно виконує, а саме: перевірка законності судового рішення; обґрунтованості судового рішення; виправлення судової помилки адміністративними судами нижчих інстанцій; судовий контроль за здійсненням правосуддя адміністративними судами нижчих інстанцій; забезпечення єдності судової практики. Існування факту потенційної можливості перегляду судових рішень має превентивне, виховне значення для адміністративних судів перших інстанцій.

Значение кассационного производства в административном судопроизводстве раскрывается через содержание задач, которые оно выполняет, а именно: проверка законности судебного решения; обоснованности судебного решения; исправления судебной ошибки административными судами низших инстанций; судебный контроль за совершением правосудия административными судами низших инстанций; обеспечение единства судебной практики. Существование факта потенциальной возможности пересмотра судебных решений имеет превентивное, воспитательное значение для административных судов первых инстанций.

The value of any appeal in administrative proceedings revealed through maintenance tasks that it performs, namely: to review the lawfulness of the judgment, the validity of the judgment, the court correct administrative errors by lower courts, judicial control of administrative justice collection by lower courts, ensuring uniformity of judicial practice. The existence of the fact the potential judicial review is preventive, educational value for the administrative courts of first instance.

Усе зазначене дає підстави вважати, що значення касаційного провадження в адміністративному судочинстві розкривається через зміст завдань, які воно виконує, а саме: перевірка законності судового рішення; обґрунтованості судового рішення; виправлення судової помилки адміністративними судами нижчих інстанцій; судовий контроль за здійсненням правосуддя адміністративними судами нижчих інстанцій; забезпечення єдності судової практики.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // ВВР України. — 1996. — № 30. — С. 141.
2. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV (з подальшими змінами) // ВВР України. — 2005. — № 35—36, № 37. — С. 446.
3. Адміністративна юстиція України: проблеми теорії і практики. Настільна книга судді / За заг. ред. О. М. Пасинюка. — К.: 2007. — 608 с.
4. Кодекс адміністративного судочинства України (КАС). Науково-практичний коментар. Стаття 211. Право на касаційне оскарження. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://uazakon.ru/ukr/kas/211/default.htm>

Надійшла 8 листопада 2013 р.